

Livets början och slut

Kommentarer till biskopsbrevet "Livets början och livets slut" av teol.doktor Björn Fyrlund vid ett zoom-seminarium ordnat av Kyrklig samling den 8 februari 2024.

Det har fallit på min lott att ge några reflektioner på Biskopsbrevet "Livets början och livets slut", vilket jag som präst i Göteborgs stift godhetsfullt fick mig tillsänt från stiftet, tillsammans med en hälsning från biskopen, som jag fick del av efter hemkomst från resa den 22 januari. Brev skall ju läsas, så jag har läst både följebrevet men också själva Biskopsbrevet, som är på 88 sidor, samt laddat ner PDF: en, för att kunna göra sökningar. Inom parentes sagt kan man ju undra hur mycket naturresurser, vilket väl också är ett moraliskt dilemma att reflektera kring; anslag till porto, papper osv som biskoparna skulle kunnat spara in, om de nöjt sig med att skicka ut länken?

Några skrivningar i Biskopsbrevet ämnar jag söka problematisera i det följande. Detta för att bidra till det brevet säger på sid 14 (i Inledningen): "Vår förhoppning är att du som läser brevet samtidigt ska reflektera över olika tillämpningar." En sådan inbjudan kan man ju inte nonchalera, så här följer mina enkla reflektioner.

Reflektioner kring biskopsbrevet "Livets början och livets slut".

Inledning

Biskopsbrevet kan läsas på olika sätt. På ett plan tycker jag att brevet lyckas så att säga popularisera några etisk-teologiska grundprinciper utifrån vilka moraliska dilemman kan diskuteras och grund för moraliska beslut kan uppställas. Den kristna människosyn och de etiska principer som biskoparna lyfter fram är välformulerade och, vad jag förstår, i samklang med läroböckers i etik framställning. Att vilja, som det heter på sid 9, "öka vår kunskap om de redskap för reflektion som finns ökar våra möjligheter att finna vägen till välgrundade etiska beslut", är lovvärt.

Jag kommer i mina korta reflektioner att gå ett steg vidare, och söka se bakom det omedelbart givna – en bok till fördjupat samtal hos präster och diakoner – till att se lite närmare på var jag menar att resonemangen oscillerar och inte lyckas tydliggöra resonemangen. Inte heller kommer sambandet mellan lag och

evangelium, och därmed mellan kyrkans själavård och kyrkans deltagande i samtida allmänmänsklig och existentiell diskussion kring moral och etik, fram.

Jag går alltså i det följande in i en argumentationsanalys, fr a kring de teologiska skrivningarna och kommer att löpande ange sidhänvisningar till brevet.

Argumentationsanalys

Vem är målgruppen för brevet? Det verkar primärt inte vara fördjupning och undervisning i församlingen, kring tolkning av grundläggande kristna utgångspunkter i moraliska frågor eller förståelse av tio Guds bud idag. Målgruppen beskrivs i stället på *sid 10* på följande sätt: ”Vi vänder oss främst till präster och diakoner för att ge stöd och inspiration till etisk reflektion. Vi vill underlätta för samtal som förs i församlingarna och till exempel i arbetet med stöd till personal i vård och räddningstjänst.” Här används *två* syftningar dels ”inspiration”, till präster och diakoner i deras reflektion över etiska frågor, *dels* ”stöd”, till arbetet med att föra dialog med omsorgspersonal. Denna mer utåtriktade och samhällsstöttande utgångspunkt framträder på flera ställen i bokens inledande kapitel.

Vidare heter det på *sid 29*: ”Tillsammans har vi ansvar för att skapa och upprätthålla goda ordningar. Detta kan uttryckas som att etik på kristen grund är tydligt förankrad i skapelsen och i det som är allmänmänskligt.” Dialogen med andra uttrycks också på *sid 11*: ”... det finns värdefulla bidrag hos oss, även om de inte delar kristen tro. Vårt primära ansvar gäller de existentiella dimensionerna av frågorna, grundade i kristen människosyn och vägledande etiska principer.” Den gemensamma skapnaden är alltså den arena som boken ser framför sig, eller uttryckt med andra ord, det gemensamma existentiella samtalet. Denna gemensamma arena beskrivs på *sid 81* ytterligare: ”Därför är det viktigt att vi inte bara låter livet hända oss, utan att vi fördjupar oss i frågorna om mening och mål. Det hjälper oss att möta det som sker och ger redskap när vi måste fatta etiska beslut.” Ett oreflekterat låt-gå-perspektiv på livet tycks vara biskoparnas fond mot vilken man vill erbjuda alternativ. Därför skriver man också på *sid 82*, som en sammanfattning av bokens budskap: ”Vi har också understrukt att vi är utrustade med förmågor och har fått ansvaret att kunna fatta beslut i etiska frågor.” Det biskoparna tycks vilja poängtera som kristen etiks bidrag till samhället idag, är att människan i ett kristet evangeliskt-lutherskt perspektiv är i skapnaden utrustad med förmågor, givna som en gåva av Gud, och har ett ansvar att använda sin förmåga till just reflektion kring ont och gott.

Vad är då den kristna trons bidrag som verktyg i reflektionen? Tron ger, enligt skrivning på *sid 9*: ”Kristen tro är i första hand en relation till Gud. Inte en regelbok som har färdiga svar på alla frågor. Däremot ger tron oss redskap med vars hjälp var och en av oss kan ta oss an frågor av djup existentiell karaktär.” Människans reflektion över existentiella frågor betonas på nytt. Relation, och inte regler lyfts fram, men också avståndstagandet från tänkta färdiga svar.

Dialog beskrivs därför som ett grunddrag på *sid 10*: ”...viktigt i detta brev är att tydliggöra hur etiska principer kan ge vägledning för en dialog där människor kan komma till olika slutsatser.” Ideal, om detta förstås som mer eller mindre centrala och befästa principer för vad som är rätt och gott utifrån exempelvis budorden, beskrivs på *sid 26* som något som *de facto* finns att förhålla sig till, men då främst som något att fortsatt ”sträva efter”, för att som det heter ”uppnå idealen för ett gott samhälle.” Något tidigare på sidan, i samband med resonemang om lag och evangelium, heter det vidare: ”Etiska krav står fast, även när vi som människor inte förmår leva upp till dem.” Lagen uttrycker alltså något av Guds krav. Men mot detta ställs direkt skrivningen att: ”[e]vangeliet säger att nåden ges och att den ger både kraft och frihet...”. Nåden, och Guds förlåtande kärlek, beskrivs ytterligare på samma sida: ”Genom Guds förlåtande kärlek får vi nåden som ger ny kraft att fortsätta värna varje medmänniska som Guds avbild och därmed även ett gott samhälle för alla.”

En fråga i sammanhanget tycker jag är, hur blir vi delaktiga av denna nåd? På *sid 25* talas det om, efter att det skrivits om att synda ”i teologisk mening”, vad det nu är kan man ju undra över, om ”[att] bekänna sin synd och ta emot förlåtelsen” och vidare att ”Våra misstag och vår skuld omsluts av Guds kärlek...”. Är misstag och skuld liktydiga? Är kärleken som omsluter kopplad till det strax föregående sagda, ”att bekänna” eller till att som konsekvens av bekännelsen ”ta emot förlåtelsen”? Mig synes detta oklart. Följer förlåtelsen som indikativ? Är det det man uttrycker med ordet ”och” i stället för skrivningen ”för att”, dvs vi bekänner som synd för att som svar få förlåtelse?

Om Brevets fokus heter det på *sid 34*: ”Därför ligger fokus i detta brev mer på grunden och redskapen än på konkreta ställningstaganden.” Tidigare på samma sida heter det också: ”Principerna gör det långt ifrån alltid lättare att fatta etiska beslut, men vägen fram till beslutet blir tydligare”. Det låter väldigt likt sentensen om att målet inte är resans huvudsak utan vägen dit. Men, om någon nu söker idealet, och undrar om det handlingsalternativ som valts ställt den handlande människan i skuld, hur ser då både vägen ut till befrielse och formuleringen av vad det är som individen bekänner vara sin personliga synd och skuld?

På *sid 60* heter det i anslutning till resonemang om en kvinnas val ang abort: ”Oavsett ... ska kyrkan också efteråt finnas som ett stöd...” Som ett stöd, är det omsorg som menas? Men hur? Ordet omsorg omnämns 14 gånger i brevet. Är det den diakonala eller den mer själavårdande aspekten som här lyfts fram, eller båda?

Min grundfråga till brevet är, lyckas biskoparna sortera sina tankar och hålla samman det specifikt kristna och det allmänmänskliga, på ett sådant sätt att kyrkans egen etisk-teologiska reflektion kring synd och skuld, i möten och själavård tydliggörs, i förhållande till uppdraget/kallelsen att i samhället arbeta med etisk reflektion?

Jag skulle våga reflektionen att lag och evangelium inte hålls samman tillräckligt, utan för snabbt kontrar till en försäkran om Guds omsorg och förlåtelse. Som en lärobok i grunddrag i modeller för en välgrundad kristen etik, tycker jag att brevet är bra. Men om nu biskoparna är något mer än lärare i etik, kanske t o m herdar som har att visa på både grund och gränser, också på både det privatmoraliska och det allmänmänskliga planet, fattas det då inte något väsentligt?

Frågan om biskoparnas självbild och syn på biskopsbrevens idag kan ju jämföras exv. med hur brev utformades 1951. Något som ledaren i *Dagen* lyfte den 27/1. Här omnämns att brevet 1951 lyfte principerna om Guds vilja och Guds bud i diskussionen om etiken.

Om vi går till *Svenska kyrkans hemsida*, som nu åter tycks fungera, finns där en text uppdaterad 2022 med rubriken ”Kristen etik”. Resonemangen här jämfört med i brevet är i grunden samstämmiga. Det som dock skiljer, är att texten på hemsidan tydligare lyfter fram gudstjänsten och predikans uppgift. Det heter i ett längre citat:

Att en evangelisk-luthersk etik betonar det allmänmänskliga innebär alltså inte att Bibeln och kristen tradition saknar betydelse i ett kristet liv. Tvärtom kan människan få stöd och vägledning i etiska frågor genom sin kristna tro, kyrkans gemenskap och i synnerhet genom att höra Guds ord förkunnas. För Martin Luther var predikan viktig. Predikanten ska både förmedla budskapet om att livet är en gåva från Gud, ge förlåtelse och uppmuntra åhörarna till att handla kärleksfullt mot sina medmänniskor. På så vis har predikan en skapande eller inspirerande funktion. *Viva vox* – det levande ordet – kan öppna och befria samt skapa förändring och nytt liv.

<https://www.svenskakyrkan.se/kristentro/kristen-etik>

I biskopsbrevet, *sid 23*, ersätts predikan med en beskrivning av ett ej kontextualiserat hörande. Det heter: ”Luther betonar att när människan hör det

befriande budskapet om Jesus Kristus, kan Gud väcka en förtröstansfull tillit i henne som medför att hon befrias från synden, skulden och döden.” Var sker detta hörande? I söndagens gudstjänst? Men är de som deltar i söndagens gudstjänst brevets adressater?

Låt mig börja sammanfatta. Jag kan uppskatta att biskoparna gett ut en text som kan öppna för ett brett samtal om just redskap för att samtala kring moraliska dilemman. Samtidigt är jag kritisk till att biskoparna inte tydligare talar Kanaans tungomål och vinnlägger sig om att också reflektera över hur befrielse från synd och skuld kan ske, och gudstjänstens och predikans uppgift i sammanhanget. Varför talar man om det man kallar synd i teologisk mening? Finns det också en i oteologisk mening synd? Här, menar jag, att brevets obearbetade drag, i meningen tydliggörande av målgrupp, visar sig.

Kanske är det min läsning av Apg. 17, Paulus besök på Areopagen, som på nytt – liksom jag tidigare framhållit i olika sammanhang – får mig att undra. Hur kunna förena Paulus frimodiga anknytning till det samtida och mångfacetterade, med hans övergång till det centrerade och tydliga, den tro på Gud som uppenbarats?

Biskoparnas brev är, menar jag, bra, och ett gott verktyg för samtal i ett allmänmänskligt och existentiellt perspektiv om komplexa frågor. Ändå efterlyser jag herdarnas röst. Biskoparnas röst om hur kyrkans sakramentala liv fördjupar och förtydligar samtalet. Skrivningarna om dopet, *sid 23*, betonar dopet som motivering till engagemang. Detta kopplas dock inte till ett regelbundet gudstjänstliv, med exempelvis nattvard som måltid och fördjupat möte till tillväxt i engagemang. Man skriver: ”...kallelsen att låta dopets verklighet forma det praktiska livet. Detta är en kristen motivering till engagemang i frågor som diskuteras i samhället”. Man går direkt till det praktiska livet och ansvaret där, men talar inte om vad gudstjänstpraktik skulle kunna ha med dopet att göra.

Avslutning

Jag kan inte sluta utan att kommentera den lapsus som finns på *sid 11*, när det heter: ”Viktiga insikter uttrycks i den sedan över tusen år lästa och bedda texten i Psaltarens åttonde psalm.” Ja, ”över tusen år” i svensk kontext, möjligtvis. Men stämmer det när det gäller psalmens bruk i andakt i kyrkan och i synagogan i stort? Blir inte flera tusen år då perspektivet? Är detta ett tecken på hemmablindhet och att Svenska kyrkan är större än den folkkyrka som finns idag och som började formas i Sverige för över tusen år sedan?

Frågan om kyrkans självbild uppkommer också vid läsning av *sid 48* där det heter: ”Kyrkan har ett uppdrag att skapa utrymme för respektfulla samtal där principerna

kan tillämpas och prövas”. Vem har givit detta uppdrag? Är det ett formaliserat uppdrag?

Återstår bara att säga: tag och läs! Den som letar efter brevets konkreta svar om Svenska kyrkans idag gällande syn på ett par moraliska dilemman, exv. abort, hänvisas till *sid 58f.* och *sid 72* vad gäller dödshjälp.

Björn Fyrlund

Bf/20240129 rev 20240206C